

**Starptautisko un Eiropas Savienības tiesību jomas
2024./2025. akadēmiskā gada ziemas eksāmena teorētiskās daļas
jautājumu un praktiskās daļas uzdevuma (kāzusa) vērtēšanas
vadlīnijas**

Saturs

Teorētiskās daļas jautājumi	3
1. jautājums. Starptautiskās privāttiesības.....	3
2. jautājums. Starptautiskās publiskās tiesības.....	6
3. jautājums. Eiropas Savienības tiesības.....	8
Praktiskās daļas uzdevums.....	11

Teorētiskās daļas jautājumi

1. jautājums. Starptautiskās privāttiesības

Ārvalsts tiesas spriedumu atzīšana un izpilde ir instruments pārrobežu sadarbības veicināšanai un pārrobežu attiecībās iesaistīto personu tiesību aizsardzībai.

1. Kādi tiesību avoti ir nozīmīgi šajā jomā (īsi nosaukt un paskaidrot vismaz trīs)? (3 punkti)

Noteikumi par ārvalstu spriedumu atzīšanu un izpildi ir noteikti gan valstu nacionālajās normās, starptautiskajos līgumos (konvencijas un divpusējie tiesiskās palīdzības līgumi), gan arī Eiropas Savienības tiesību aktos, piemēram:

- 1) Latvijā spriedumu atzīšanu un izpildi regulē Civilprocesa likuma F nodaļa.
- 2) Nozīmīgākais instruments, kas paredz vienotus noteikumus par jurisdikciju, spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komerclietās Eiropas Savienības līmenī ir Eiropas Parlamenta un Padomes 2012. gada 12. decembra regula (ES) Nr. 1215/2012 par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komerclietās (pārstrādāta versija) jeb Briseles Ibis regula.
- 3) Attiecībās starp visām Eiropas Savienības dalībvalstīm un Šveici, Norvēģiju, Islandi spēkā ir Konvencija par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komerclietās jeb 2007.gada Lugāno Konvencija.
- 4) Attiecībā uz citām trešajām valstīm var būt piemērojama Hāgas Konvencija Par Ārvalstu Spriedumu Atzīšanu un Izpildi Civillietās un Komerclietās, kura ir spēkā no 2023.gada 1.septembra.
- 5) Attiecībā uz vairākām valstīm Latvijā ir spēkā tiesiskās palīdzības līgumi, kuri tajā skaitā satur noteikumus par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi attiecībās ar konkrēto valsti. Tiesiskās palīdzības līgumus Latvija ir noslēgusi ar Ukrainu, Baltkrievijas Republiku, Uzbekistānas Republiku, Kirgīzijas Republiku un Moldovas Republiku.

Punktu var likt arī, ja students piemin Krievijas līgumu (ja piemin arī tā denonsēšanu). Papildu punkts var būt par to, ja komentē, ka pēc denonsēšanas līgums vēl spēkā sešus mēnešus.

Punktu sadalījums:

0 punktu	Studentam nav zināšanu par komponentē ietverto jautājumu
1 – 3 punkti	Par katru tiesību avotu piemēru piešķirams viens punkts, bet kopā ne vairāk kā trīs punkti. Punktu skaitu nesamazina, ja avota nosaukums ir aptuvens, kas parāda izpratni.

2. Paskaidrojiet, kā notiek ārvalsts (izņemot ES) tiesas sprieduma atzīšana un šāda sprieduma izpilde! (3 punkti)

Ārvalsts tiesas sprieduma atzīšana un izpilde ne-ES valstu starpā notiek saskaņā ar (1) konkrētās valsts starptautiskajiem līgumiem par tiesisko palīdzību, vai (2) konkrētās valsts nacionālajām tiesībām.

Piemēram, Latvijai ir starptautiski tiesiskās palīdzības līgumi ar Ukrainu, Baltkrieviju, Moldovu, Kirgīziju, un Uzbekistānu. Bija līgums arī ar Krieviju, kurš ir denonsēts.

Valstu nacionālās tiesības lielākoties paredz tā dēvēto eksekvatūras (*exequatur*) procesu, saskaņā ar kuru pieteicējs vērsas izpildes valsts tiesā, prasot sprieduma atzīšanu. Izpildes valsts tiesa lietu neizskata no jauna pēc būtības, bet gan tikai formāli – izvērtējot, vai spriedums ir pieņemts saskaņā ar pušu procesuālajām tiesībām (piem., vai pusēm/ viņu pilnvarotajiem tika savlaicīgi un pienācīgā kārtā izsniegts uzaicinājums ierasties tiesā; vai starp pusēm it tāds pats strīds valstī, kur jānotiek sprieduma atzīšanai un izpildei, kurš jau stājies likumīgā spēkā; vai saskaņā ar valsts tiesībām, ekskluzīva kompetence par strīdu pieder tās valsts tiesām, kur mēģina panākt sprieduma atzīšanu un izpildi) un vai tā izpilde nepārkāptu izpildes valsts tiesību aktus. Pēc ārvalsts sprieduma atzīšanas, spriedumu var izpildīt.

Piemēram, Latvijā ne-ES dalībvalsts ārvalsts sprieduma izpildes kārtība ir tādi pati kā ārvalsts sprieduma atzīšanas kārtība saskaņā ar Civilprocesa likuma F daļu.

Proti, pieteicējs iesniedz pieteikumu par ārvalsts tiesas sprieduma atzīšanu un izpildīšanu rajona (pilsētas) tiesai pēc nolēmuma izpildīšanas vietas vai arī pēc atbildētāja deklarētās dzīvesvietas, bet, ja tādas nav, – pēc atbildētāja dzīvesvietas vai juridiskās adreses. Pieteikumu paraksta pieteicējs vai viņa pārstāvis. Līdz ar pieteikumu, pieteicējs samaksā valsts nodevu likumā noteiktajā kārtībā un apmērā. Ja pieteikums neatbilst CPL (638.(2). un (3). panta) prasībām vai ja no pieteikumam pievienotās pilnvaras, tiesnesis atstāj pieteikumu bez virzības. Lēmumu par ārvalsts tiesas nolēmuma atzīšanu un izpildīšanu vai lēmumu par pieteikuma noraidīšanu pieņem tiesnesis vienpersoniski uz iesniegtā pieteikuma un tam pievienoto dokumentu pamata 10 dienu laikā pēc lietas ierosināšanas, neaicinot puses.

Par pirmās instances tiesas lēmumu ārvalsts tiesas nolēmuma atzīšanas lietā var iesniegt blakus sūdzību apgabaltiesai, bet apgabaltiesas lēmumu par blakus sūdzību var pārsūdzēt Augstākajā tiesā, iesniedzot blakus sūdzību.

Pēc lietas dalībnieka pieteikuma var atlikt ārvalsts tiesas sprieduma izpildi, sadalīt izpildi termiņos, grozīt izpildes veidu vai kārtību. Šāds pieteikums tiek izskatīts tiesas sēdē, iepriekš par to paziņojot lietas dalībniekiem. Šo personu neierašanās nav šķērslis pieteikuma izskatīšanai.

Punktu sadalījums:

0 punktu	Studentam nav zināšanu par komponentē ietverto jautājumu
----------	--

1 punkts	Students piemin izpildi un atzīšanu saskaņā ar starptautiskajiem līgumiem par tiesisko palīdzību.
1 punkts	Students piemin eksekvatūras procesu.
1 punkts	Students vispārēji apraksta eksekvatūras procesu vai apraksta eksekvatūras procesu Latvijā saskaņā ar CPL.

3. Paskaidrojiet ārvalsts tiesu spriedumu atzīšanas un izpildes īpatnības Eiropas Savienībā! Kāds ES princips ir šīs kārtības pamatā? (3 punkti)

Atbilstoši Līguma par Eiropas Savienības Darbību 5. sadaļai "Brīvības, drošības un tiesiskuma telpa", sadarbību civillietās raksturo savstarpējās uzticēšanas princips, no kā izriet spriedumu brīva kustība Eiropas Savienībā un to savstarpēja atzīšana (LESD 81. pants). Savstarpējās uzticēšanās princips ietver sevī prezumpciju, ka visām ES dalībvalstīm ir kopējās ES vērtības un ES tiesības tiek piemērotas, balstoties šajās vērtībās. Spriedumu brīva kustība un savstarpēja atzīšana ir šīs uzticēšanās konkrēta izpausme.

Ievērojot minēto, Briseles Ibis regula (Regula 1215/2012) paredz, ka vienā ES dalībvalstī pieņemti spriedumi tiek atzīti visās pārējās ES dalībvalstīs bez kādas īpašas procedūras (Briseles Ibis Regula, 1. iedaļa, 36. pants).

Lai padarītu pārrobežu tiesvedību mazāk laikietilpīgu un lētāku, Briseles Ibis regula atceļ ārvalsts spriedumu izpildāmības piešķiršanas procedūru (ekzekvatūru) (Briseles Ibis Regula, 1. iedaļa, 39. pants). Tādējādi, ES dalībvalstī pieņemtu spriedumu, kas ir izpildāms uzrunātajā dalībvalstī, izpilda tieši tāpat kā spriedumu, kas pieņemts uzrunātajā dalībvalstī, saskaņā ar šīs valsts tiesību aktiem (Briseles Ibis Regula, 1. iedaļa, 41. pants). Regula paredz noteiktu veidlapu izmantošanu un regulē kārtību, kā tiek nodrošināta šādas citas ES dalībvalsts sprieduma izpilde.

Punktu sadalījums:

0 punktu	Studentam nav zināšanu par komponentē ietvertu jautājumu
1 punkts	Students pieminējis savstarpējās uzticēšanas principu, no kura izriet spriedumu brīva kustība Eiropas Savienībā un to savstarpēja atzīšana.
1 punkts	Pieminēta Briseles Ibis regula.
1 punkts	Paskaidrota Briseles Ibis regulā ietvertā ES sprieduma atzīšanas un izpildes kārtība.
1 punkts	Papildu punkts tiek dots par izvērstu atbildi.

10. (papildu punktu) var iegūt, ja students spēj plašāk paskaidrot jebkuru no jautājuma komponentēm, tajā skaitā spēj padziļinātu argumentāciju pamatot ar starptautisko un pārnacionālo tiesu judikatūru vai valstu praksi.

2. jautājums. Starptautiskās publiskās tiesības

Valsts atbildība starptautiskajās publiskajās tiesībās un starptautisko tiesību pārkāpumu novēršana.

1. Nosauciet divus priekšnoteikumus, lai par valsts darbību vai bezdarbību iestātos atbildība! (2 punkti)

Saskaņā ar ANO Ģenerālās Asamblejas 2001. gada rezolūcijas "Valstu atbildība par starptautiski prettiesisku rīcību" (Rezolūcija) 2. pantu, valsts rīcība ir starptautiski prettiesiska, ja šāda rīcība, kas ietver darbību vai bezdarbību:

- a) ir attiecināma uz šo valsti saskaņā ar starptautiskajām tiesībām;
- b) ir uzskatāma par šīs valsts starptautisko saistību pārkāpumu.

Punktu sadalījums:

0 punktu	Studentam nav zināšanu par komponentē ietverto jautājumu
1 punkts	Students nosauc attiecināmību uz šo valsti
1 punkts	Students norāda uz šīs valsts starptautisko tiesību pārkāpumu

2. Nosauciet vismaz trīs apstākļus, kas izslēdz valsts atbildību! (3 punkti)

Vienas valsts spēkā esoša piekrišana noteiktas otras valsts rīcības īstenošanai izslēdz to, ka šāda rīcība ir uzskatāma par prettiesisku pirmās valsts rīcību, tiktāl, ciktāl šī rīcība nepārkāpj attiecīgās piekrišanas robežas (Rezolūcijas 20. pants)

Valsts rīcība nav uzskatāma par prettiesisku, ja šī rīcība ir tiesisks paš aizsardzības pasākums, kas tiek veikts atbilstoši Apvienoto Nāciju Organizācijas Statūtiem (Rezolūcijas 21. pants)

Vienas valsts rīcība, kas ir pretrunā starptautiskajām saistībām, pret kādu citu valsti nav uzskatāma par prettiesisku tādā gadījumā un tādā apmērā, kādā šī rīcība ir uzskatāma par pretpasākumu, kas veikts pret otru valsti saskaņā (Rezolūcijas 22. pants)

Valsts rīcība, kas ir pretrunā tās starptautiskajām saistībām, nav uzskatāma par prettiesisku, ja šāda rīcība īsteno nepārvaramas varas apstākļu dēļ, respektīvi, neparedzama rakstura vai neparedzēta gadījuma dēļ, kas ir ārpus šīs valsts kontroles (Rezolūcijas 23. pants)

Valsts rīcība, kas ir pretrunā tās starptautiskajām saistībām, nav uzskatāma par prettiesisku, ja ārkārtas situācijā šīs rīcības īstenošanai nav nekāda cita saprātīga veida, kā glābt īstenošanai vai citu īstenošanai aprūpē esošo cilvēku dzīvības (Rezolūcijas 24. pants)

Valsts rīcība galējas nepieciešamības gadījumā (Rezolūcijas 25. pants)

Punktu sadalījums:

0 punktu	Studentam nav zināšanu par komponentē ietverto jautājumu
1 punkts	Par katru uzskaitītu apstākli, tomēr kopā ne vairāk kā 3 punkti

3. ANO ietvaros, kādas ir valstu tiesības (vismaz divas) gadījumos, kad kāda no valstīm labprātīgi nepilda starptautisko tiesību normas un tādējādi apdraud mieru pasaulē? (4 punkti)

1) valsts var vērsties ANO Drošības padomē ar lūgumu, lai tā pieņem vispāršaistošu rezolūciju ANO Statūtu VII nodaļas mehānisma ietvaros un atbilstoši Statūtu 39. pantam definēt, ka konkrētā situācija apdraud mieru, ir miera pārkāpums vai agresija, un noteikt miera atjaunošanas pasākumus, tostarp lemt par kolektīvu militāru pretsparu agresoram;

2) atbilstoši ANO Statūtu 51. pantam ikvienai valstij un valstu grupai, pret kuru ir vērstas bruņots uzbrukums, ir atzītas dabiskās paš aizsardzības tiesības, kas ietver militāras darbības;

3) valsts var vērsties Starptautiskajā tiesā starptautiskajās tiesībās noteiktajos gadījumos un atbilstoši procedūrām (piemēram, saskaņā ar ANO 1948. gada Konvenciju par genocīda nepieļaujamību un sodīšanu par to)

Punktu sadalījums, kur gan jebkurā gadījumā par trešo komponenti kopā nevar piešķirt vairāk nekā četrus punktus:

0 punktu	Studentam nav zināšanu par komponentē ietverto jautājumu
1 punkts	Students izskaidro valstu tiesības vērsties ANO Drošības padomē
1 punkts	Students izskaidro ANO Drošības padomes tiesības pieņemt vispāršaistošas rezolūcijas
1 punkts	Students skaidro, ka valstīm ir paš aizsardzības tiesības (spēka lietošanas gadījumā, bet ne tad, ja otra valsts vienkārši nepilda starptautisko tiesību normas)
1 punkts	Skaidrojot, ka valstīm ir tiesības uz paš aizsardzību, students atsaucās uz ANO statūtiem
1 punkts	Students skaidro, ka savu tiesību aizstāvībai valsts var vērsties starptautiskajās tiesās

1 punkts	Skaidrojot valstu tiesības vērsties starptautiskajās tiesās students skaidro, ka šādas tiesības rodas starptautiskajās tiesībās noteiktajos gadījumos un atbilstoši procedūrām (proti, jābūt abu iesaistītu valstu piekrišanai nodot strīdu izšķiršanu tiesai vispārīgi vai arī pamatojoties uz konkrētā starptautiskā instrumenta normām)
----------	--

10. (papildu punktu) var iegūt, ja students spēj plašāk paskaidrot jebkuru no jautājuma komponentēm, tajā skaitā spēj padziļinātu argumentāciju pamatot ar starptautisko un pārnacionālo tiesu judikatūru vai valstu praksi.

3. jautājums. Eiropas Savienības tiesības

Eiropas Savienības (ES) tiesības nodrošina ES pilsoņiem un viņu ģimenes locekļiem tiesības brīvi pārvietoties ES:

1. Izskaidrojiet ES pilsonības jēdzienu un nosauciet vismaz trīs būtiskākās ES pilsoņa tiesības, kas izriet no Līguma par Eiropas Savienības darbību daļā par ES pilsonību! (3 punkti)

ES pilsonība ir tiesiskais statuss, kas tiek piešķirts visiem Eiropas Savienības dalībvalstu pilsoņiem papildus viņu nacionālajai pilsonībai. ES pilsonība ir cieši saistīta ar dalībvalsts pilsonību un izriet no tās. Tā neaizstāj, bet papildina nacionālo pilsonību.

Savienības pilsonība sniedz tiesības, kas paredzētas Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 20. pantā un Līguma par Eiropas Savienību (LES) 9. pantā. LES 9. pantā ir noteikts, ka visas personas, kurām ir kādas dalībvalsts pilsonība, ir Savienības pilsoņi. Tajā noteikts, ka ES ir jāievēro savu pilsoņu vienlīdzības princips, kam ir jāsaņem līdzvērtīga attieksme no savām iestādēm, institūcijām, birojiem un aģentūrām.

Par ES pilsoņa tiesībām šīs komponentes vērtēšanas kontekstā uzskatāmas, piemēram, šādas LESD 20. pantā minētās tiesības:

- tiesības brīvi pārvietoties un dzīvot dalībvalstu teritorijā;
- tiesības balsot un tiesības kandidēt Eiropas Parlamenta vēlēšanās;
- tiesības balsot un tiesības kandidēt dzīvesvietas dalībvalsts pašvaldību vēlēšanās;
- tiesības uz diplomātisko un konsulāro iestāžu aizsardzību;
- tiesības vērsties pie ES iestādēm (un saņemt atbildi tajā pašā valodā)

Var tikt minēts arī – nediskriminācija valstspiederības dēļ (izriet no LES 9. panta un LESD 18. panta).

Punktu sadalījums:

0 punktu	Studentam nav zināšanu par komponentē ietverto jautājumu
----------	--

1 punkts	Ir norādīts, ka ES pilsonība izriet no dalībvalsts pilsonības.
1 punkts	Pareizi nosauktas vismaz divas no ES pilsonības izrietošajām tiesībām.
1 punkts	Pareizi nosauktas vismaz trīs no ES pilsonības izrietošajām tiesībām un ir sniegts būtisks atbildes izvērsums.

2. Nosauciet vismaz trīs ES pilsoņa ģimenes locekļu (kas paši nav ES pilsoņi) no šī statusa izrietošās tiesības! (2 punkti)

Atbilstoši direktīvai 2004/38/EK par Savienības pilsoņu un viņu ģimenes locekļu tiesībām brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā, personai, kas ir ģimenes loceklis, pat ja viņš nav ES pilsonis, brīvas pārvienšanās un uzturēšanās citā dalībvalstī jomā pienākas virkne ar tām pašām tiesībām kā ES pilsonim. Tajā skaitā direktīva norāda uz šādām ES pilsoņu ģimenes locekļu tiesībām:

- Tiesības ceļot kopā ar ES pilsoni uz citām ES dalībvalstīm (direktīvas 5. pants).
- Tiesības uzturēties līdz 3 mēnešiem citā dalībvalstī, ja viņi pavada vai pievienojas ES pilsonim, kurš izmanto savas brīvas pārvietošanās tiesības (direktīvas 6. pants).
- Tiesības uzturēties ilgāk par 3 mēnešiem, ja viņi pavada vai pievienojas ES pilsonim, kurš atbilst noteiktiem nosacījumiem, piemēram, strādā, studē vai ir pietiekami nodrošināts (direktīvas 7. pants).
- Tiesības saglabāt uzturēšanās tiesības, ja ES pilsonis aiziet bojā vai atstāj dalībvalsti, ar nosacījumu, ka ģimenes loceklis pats izpilda uzturēšanās kritērijus (direktīvas 12. pants).
- Tiesības iegūt pastāvīgas uzturēšanās atļauju pēc piecu gadu nepārtrauktas likumīgas uzturēšanās dalībvalstī kopā ar ES pilsoni (direktīvas 16. pants).
- Tiesības piekļūt darba tirgum vai būt pašnodarbinātam dalībvalstī, kur uzturas kopā ar ES pilsoni (direktīvas 7. pants, 23. pants).
- Tiesības uz vienlīdzīgu attieksmi attiecībā uz sociālajiem pabalstiem, nodarbinātību, izglītību un citām priekšrocībām, ja uzturēšanās ir likumīga (24. pants).
- Aizsardzība pret izraidīšanu, kas iespējama tikai nopietnu sabiedriskās kārtības, drošības vai veselības iemeslu dēļ un ievērojot samērīguma principu (27. pants).

Punktu sadalījums:

0 punktu	Studentam nav zināšanu par komponentē ietverto jautājumu
1 punkts	Pareizi nosauktas vismaz divas no ES pilsoņu ģimenes locekļa statusa izrietošās tiesības.

1 punkts	Pareizi nosauktas vismaz trīs no ES pilsoņu ģimenes locekļa statusa izrietošās tiesības.
----------	--

3. Nosauciet vismaz trīs personu kategorijas, ko ES tiesības atzīst par "ģimenes locekļiem", un papildus miniet vismaz vienu piemēru, kā ES Tiesa savā judikatūrā ir attīstījusi "ģimenes locekļu" jēdzienu! (4 punkti)

Direktīvas 2004/38/EK 2. panta 2. punkts izdala šādas četras personu kategorijas kā "ģimenes locekļus": laulātais; partneris ar ko noslēgtas partnerattiecības (izpildoties direktīvas kritērijiem); tiešie pēcnācēji; apgādībā esošie tiešie augšupējie radnieki. Ja pieminētas citas ģimenes locekļu kategorijas, tās uzskatāmas par pareizām tikai tad, ja atbildē ir norāde uz direktīvas 3. pantu un tajā minēto limitēto valstu pienākumu "veicināt šādu personu ieceļošanu un uzturēšanos".

ES Tiesas piemērs: jānosauc tieslieta (nosaukums un/vai lietas numurs var nebūt precīzs) un jādod pareizs sīkāks skaidrojums, kā šajā lietā ES Tiesa ir attīstījusi ģimenes locekļa jēdzienu.

Piemērs: Lieta C-673/16 Coman. Tajā ES Tiesa paplašināja "laulātā" definīciju, attiecinot to arī uz viendzimuma laulībām, ja tās ir likumīgi noslēgtas citā dalībvalstī. Šis spriedums nodrošināja, ka viendzimuma pāriem tiek atzītas tiesības uz ģimenes apvienošanu dalībvalstīs, kur viendzimuma laulības netiek atzītas, ja tas skar brīvas pārvietošanās tiesības.

Piemērs: Lietā C-127/08 Metock. ES Tiesa nolēma, ka trešo valstu pilsoņi, kas ir ES pilsoņu laulātie, drīkst pievienoties saviem laulātajiem ES dalībvalstī neatkarīgi no tā, vai viņi iepriekš ir likumīgi uzturējušies citā ES valstī.

Punktu sadalījums:

0 punktu	Studentam nav zināšanu par komponentē ietverto jautājumu
1 punkts	Pareizi nosauktas vismaz divas no četrām "ģimenes locekļu" kategorijām
1 punkts	Pareizi nosauktas trīs vai četras "ģimenes locekļu" kategorijas un nav citu būtisku kļūdu sniegtajā atbildē
2 punkti	Pareizs ES Tiesas piemērs ar atbilstošu skaidrojumu (1 vai 2 punkti atkarībā no piemēra izvērstības un pamatotības pakāpes)

10. (papildu punktu) var iegūt, ja students spēj plašāk paskaidrot jebkuru no jautājuma komponentēm, tajā skaitā spēj padziļinātu argumentāciju pamatot ar starptautisko un pārnacionālo tiesu judikatūru vai valstu praksi.

Praktiskās daļas uzdevums

Piezīme: Helsinku Komisijas protokols ir kāzusa vajadzībām izdomāts dokuments

Lai veicinātu zivju krājumu atjaunošanos un ilgtspējīgu izmantošanu, Lietuva pieņēma *Lašu zvejas aizlieguma likumu*, kurā noteica pilnīgu aizliegumu savā ekskluzīvajā ekonomiskajā zonā zvejot lašus, tajā skaitā zveju zinātniskos nolūkos, atpūtas zveju un nenovēršamo piezveju (*piezveja – nevēlamu zivju un jūras organismu sugu netīša nozveja*).

2023. gada 20. novembrī ES Padome pieņēma regulu 2023/2638, ar ko 2024. gadam nosaka konkrētu zivju krājumu un zivju krājumu grupu zvejas iespējas, kuras piemērojamas Baltijas jūrā, un attiecībā uz konkrētām citos ūdeņos piemērojamām zvejas iespējām groza Regulu (ES) 2023/194 (turpmāk – Regula) (https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202302638). Regulas pielikumā ES dalībvalstij Lietuvai tiek pieļauti nedaudz vairāk nekā 7000 lašu piezvejā, kā arī zvejas operācijās, kas tiek veikta vienīgi zinātniskās izpētes nolūkā.

2024. gada 1. jūnijā ES dalībvalstī Somijā reģistrēts uzņēmums OY Kalastus ar kuģi "Onnekas" zvejo reņģes Lietuvas ekonomiskajā zonā Baltijas jūrā. Nenovēršamas piezvejas rezultātā uz kuģa atrodas arī 10 laši. Lietuvas krasta apsardze, konstatējot šo faktu, arestē uzņēmuma OY Kalastus kuģi, pret uzņēmuma īpašnieku un kuģa kapteini Pekku Puosakki tiek uzsākta krimināllieta pēc Lietuvas Krimināllikuma 110. panta "*Patvaļīga zvejošana un ūdensdzīvnieku iegūšana*" otrās daļas, proti, par zivju vai ūdensdzīvnieku ķeršanu vai citādu iegūšanu bez attiecīgas atļaujas, aizliegtā laikā vai aizliegtās vietās, vai ar aizliegtiem rīkiem vai paņēmieniem (patvaļīga iegūšana), ja ar to radīts būtisks kaitējums.

Krimināllietas izskatīšanas Lietuvas tiesās laikā uzņēmuma OY Kalastus īpašnieks un kuģa "Onnekas" kapteinis Puosakki izvirzīja argumentu, ka tiesai jāņem vērā ES Padomes Regula, ka nenovēršama lašu piezveja nevar tikt uzskatīta par patvaļīgu zvejošanu, jo nacionālie tiesību akti nedrīkst ierobežot ar ES tiesību aktiem piešķirtās tiesības. Turklāt OY Kalastus īpašnieks uzsver, ka tiek kavēti Regulas mērķi, jo, ieviešot pilnīgu lašu zvejas aizliegumu, kā tas paredzēts Lietuvas Krimināllikumā, nav iespējams turpināt zinātniskus pētījumus. Savukārt OY Kalastus viens no darbības veidiem ir zinātnisku pētījumu veikšana Eiropas Komisijas uzdevumā.

Savukārt tiesas atsaucās uz Baltijas jūras vides aizsardzības komisijas jeb Helsinku Komisijas (HELCOM) pētījumiem par kritisko situāciju Baltijas jūrā un pārzveju kā vienu no krīzes iemesliem. Turklāt gan Lietuva, gan arī Somija pievienojās 2021. gada papildinātajam Helsinku Komisijas Protokolam, kurā dalībvalstis apņemas pilnībā izbeigt lašu zveju Baltijas jūrā, tostarp nenovēršamo piezveju, līdz 2024. gada 1. martam, ja netiek izmantoti specifiski aprīkojuma veidi, kas izslēdz lašu piezveju. Šis protokols tika ratificēts Lietuvas parlamentā, un tā mērķis ir Baltijas jūras ekosistēmas saglabāšana. ES nav pievienojusies Helsinku Komisijas Protokolam. Protokola tekstā norādīts, ka tā noteikumi stājas spēkā uzreiz pēc ratifikācijas un ir obligāti dalībvalstīm, kuras to parakstījušas.

Tāpat Lietuvas tiesas norādīja, ka arī Eiropas Komisija priekšlikumos par nozveju kvotu sadalījumu vairākkārt uzsvērusi, ka Baltijas jūra ir piesārņotākā jūra Eiropā, kas negatīvi ietekmē bioloģisko daudzveidību un samazina zivju krājumus. Tiesas ieskatā, Lietuvas likums

neskar Regulā risināto jautājumu, tādēļ šī Regula krimināllietā nav piemērojama. Visās instancēs "Onnekas" kapteinis tika atzīts par vainīgu, savukārt kuģis tika konfiscēts.

Gan pirmās instances tiesā, gan kasācijas instancē OY Kalastus dalībnieks un kuģa "Onnekas" kapteinis Pekka lūdza vērsties Eiropas Savienības Tiesā ar prejudiciālo jautājumu par Regulas iztulkošanu un piemērošanu, taču ne pirmās instances tiesa, ne kasācijas instance šo lūgumu neapmierināja, nesniedzot motivāciju.

Jautājumi

1. Vai pirmās instances tiesai un/vai kasācijas instances tiesai bija pienākums vērsties Eiropas Savienības Tiesā ar prejudiciālo jautājumu? (1 punkts)
2. Kā Lietuvas nacionālai tiesai bija jārisina kolīzija starp Krimināllikuma normām, Helsinku Komisijas Protokolu un ES tiesību normām, tostarp ar Regulu 2023/2638? (2 punkti)
3. Vai OY Kalastus un/vai kuģa kapteinis Pekka Puosakki var vērsties ECT? (2 punkti)
4. Vai Lietuvas nacionālo tiesu atteikums apmierināt lūgumu uzdot prejudiciālo jautājumu Eiropas Savienības Tiesai pārkāpj ECK? (2 punkti)
5. Vai ECT savā nolēmumā var konstatēt Lietuvas likuma nesaderību ar ES Padomes Regulu? (2 punkti)

1. Vai pirmās instances tiesai un/vai kasācijas instances tiesai bija pienākums vērsties Eiropas Savienības Tiesā ar prejudiciālo jautājumu? (1 punkts)

Zemākām instancēm ir tiesības, bet ne pienākums vērsties pie ES Tiesas. Atbilstoši LESD 267. pantam, ja lieta nonāk pēdējās instances tiesā (šajā gadījumā – kasācijas instances tiesā), tai ir pienākums vērsties EST, ja rodas jautājums par ES tiesību interpretāciju un ja lēmums šajā jautājumā ir būtisks strīda atrisināšanai.

Šajā lietā būtiskais jautājums ir ES Padomes Regulas 2023/2638 interpretācija attiecībā uz nenovēršamu piezveju un tās savstarpējo attiecību ar nacionālo likumu, kas pilnībā aizliedz lašu zveju. Kasācijas instances tiesai, kā pēdējai instancei, bija jāvērtē kā (un vai) nacionālās tiesības (ieskaitot Helsinku Komisijas Protokolu) nonāk pretrunā ar Regulas normām, un šādā gadījumā tai bija pienākums vērsties EST pēc prejudiciāla nolēmuma. Tā kā tiesa šo lūgumu noraidīja bez motivācijas, iespējams, netika ievērots ES tiesību efektivitātes princips un ir pieļauts prejudiciālo jautājumu procedūras pārkāpums.

Punktu sadalījums:

0 punktu	Studentam nav zināšanu par komponentē ietverto jautājumu
1 punkts	Students norāda, ka gan pirmās instances tiesai bija tiesības vērsties ar prejudiciālo jautājumu un paskaidro, kādēļ kasācijas instances tiesai bija pienākums to darīt

2. Kā Lietuvas nacionālai tiesai bija jārisina kolīzija starp Krimināllikuma normām, Helsinku Komisijas Protokolu un ES tiesību normām, tostarp ar Regulu 2023/2638? (2 punkti)

Saskaņā ar EST judikatūru (piem., lieta *Costa v. ENEL*, 6/64), ES tiesības ir pārākas pār dalībvalstu nacionālajām tiesībām. Lietuvas tiesām bija jānodrošina Regulas 2023/2638 piemērošana neatkarīgi no nacionālajiem normatīvajiem aktiem. Lietuvas Krimināllikuma normas par pilnīgu aizliegumu nenovēršamajai piezvejai ir pretrunā ar Regulu 2023/2638, kas paredz pieļaujamās piezvejas apjomu. ES tiesību pārākuma princips uzliek Lietuvas tiesām pienākumu ignorēt nacionālo normu, kas ir pretrunā ar Regulu.

Helsinku Komisijas Protokols ir starptautisko tiesību instruments, kas ir saistošs tikai tā dalībvalstīm un nav daļa no ES tiesību sistēmas. Tā kā ES nepievienojās Protokolam, Protokola normas nevarēja ierobežot ES tiesību piemērošanu un, ievērojot ES tiesību pārākuma principu, Lietuvas tiesām vajadzēja to atzīt par sekundāru salīdzinājumā ar Regulu.

LESD 351. pants aizsargā dalībvalstu saistības, kas izriet no starptautiskiem līgumiem, kas noslēgti pirms valsts pievienošanās Eiropas Savienībai. Šāda aizsardzība nozīmē, ka šādi līgumi paliek spēkā pat tad, ja to nosacījumi varētu nonākt pretrunā ar ES tiesībām. Helsinku Komisijas Protokols gan tika ratificēts 2021. gadā, tātad vairāk nekā desmit gadus pēc Lietuvas pievienošanās ES 2004. gadā. Līdz ar to Lietuva nevar atsaukties uz LESD 351. pantu, lai pamatotu atkāpi no ES tiesībām.

Saskaņā ar LESD 4. panta 3. punktu dalībvalstīm ir pienākums īstenot ES tiesības un atturēties no pasākumiem, kas var kavēt ES tiesību mērķu sasniegšanu. Lietuvas pilnīgais lašu zvejas aizliegums turklāt varēja kavēt Regulas mērķi, ja tas faktiski izslēdz zinātnisko pētījumu veikšanu.

Punktu sadalījums:

0 punktu	Studentam nav zināšanu par komponentē ietverto jautājumu
1 punkts	Tiek skaidrots, ka, vadoties no ES tiesību pārākuma principa, Regulas normas ir prioritāras pār nacionālām tiesībām, tostarp Krimināllikuma normām
1 punkts	Tiek skaidrots, ka, vadoties no ES tiesību pārākuma principa, Regulas normas ir prioritāras pār nacionālām tiesībām, tostarp dalībvalstu starptautiskajām saistībām

3. Vai OY Kalastus un/vai kuģa kapteinis Pekka Puosakki var vērsties ECT? (2 punkti)

Jautājuma abos aspektos sagaidāms, ka studenti gan identificē ECK garantētās tiesības, kas tiek aizskartas kāzusā aprakstītajā situācijā, gan skaidro katras personas tiesības vērsties ECT no pieņemamības kritēriju viedokļa.

Aizskartās tiesības – tiesības uz taisnīgu tiesu (ECK 6. pants); tiesības uz īpašumu (ECK 1. protokola 1. pants). Kāzusā tieši minētais tiesību uz taisnīgu tiesu aspekts ir lūgums uzdot prejudiciālo jautājumu EST un Lietuvas tiesu reakcija uz šo lūgumu. No kāzusā minētajiem faktiem izriet, ka lūgumu tiesai uzdot prejudiciālo jautājumu EST ir izteicis Pekka Puosakki, tādēļ tieši viņš būtu uzskatāms par ECK 6. panta iespējamā pārkāpuma upuri ECK 34. panta izpratnē. Tāpat kāzusā tieši minēts, ka kuģis tiek konfiscēts. Īpašuma konfiskācija ir īpašuma atņemšana ECK 1. protokola 1. panta izpratnē, par šo tiesību iespējamo pārkāpumu ECT var vērsties persona, kurai īpašums ir piederējis. No kāzusā minētajiem faktiem izriet, ka kuģis pieder uzņēmumam OY Kalastus, tādēļ par tiesību uz īpašumu iespējamā pārkāpuma upuri ECK 34. panta izpratnē būtu uzskatāma šī juridiskā persona.

Pieņemamības kritēriji – ECK 34. un 35. pants. No kāzusa nepārprotami izriet, ka ir izpildīta prasība pirms vēršanās ECT izsmelt nacionālos tiesību aizsardzības mehānismus (lieta izskatīta visās tiesu instancēs), tāpat kāzusā nav norāžu, ka nebūtu ievērots sūdzību iesniegšanas termiņš. No kāzusa secināms, ka pieņemamības kritēriji ir ievēroti.

Punktu sadalījums:

0 punktu	Studentam nav zināšanu par komponentē ietverto jautājumu
1 punkts	Atbildē skaidrots, ka gan juridiskas, gan fiziskas personas var būt prasītāji ECT saskaņā ar ECK 34. pantu, ievērojot ECK 34. pantā un 35. pantā noteiktos pieņemamības kritērijus.
1 punkts	Sniegta detalizēta analīze par iespējamo ECK tiesību pārkāpumu attiecībā uz abiem prasītājiem, ņemot vērā konkrētās lietas apstākļus

4. Vai Lietuvas nacionālo tiesu atteikums apmierināt lūgumu uzdot prejudiciālo jautājumu Eiropas Savienības Tiesai pārkāpj ECK? (2 punkti)

Atbildē sagaidāms skaidrojums par ECK 6. panta tvērumu atbilstoši ECT judikatūrai, proti, ka ECK negarantē tiesības panākt prejudiciālā jautājuma uzdošanai ECT, taču 6. pants un tiesības uz taisnīgu tiesu principā uzliek valstu nacionālajām tiesām pienākumu sniegt pamatojumu lēmumam atteikt lūgumu uzdot prejudiciālo jautājumu. Šajā aspektā ECT savā judikatūrā ECK 6. panta piemērošanu ļoti cieši sasaista ar EST judikatūru, īpaši *Cilfit* spriedumu, skaidrojot, ka nacionālās tiesas instancei, kuras nolēmums ir galīgs un kura atsaka lūgumu uzdot prejudiciālo jautājumu EST, ir pienākums sniegt pamatojumu atbilstoši EST judikatūrā identificētajiem atteikuma pamatiem.

Vienlaikus ECT pieļauj, ka atteikums bez skaidri norādīta pamatojuma atsevišķos gadījumos var nepārkāpt ECK 6. pantu. Piemēram, ja:

- atteikuma pamatojums būtu izrietējis no nacionālās tiesas argumentācijas, ja pušu lūgums tiesai uzdot prejudiciālo jautājumu nebūtu identificējis fundamentāli svarīgus juridiskus jautājumus (kaut šajā gadījumā nacionālā tiesa vispār nav pamatojusi

atteikumu, tādēļ šis arguments nevar konkrētajā lietā pamatot ECK 6. panta pārkāpuma neesamību);

- kasācijas sūdzība, kurā iekļauts lūgums uzdot prejudiciālo jautājumu, netiktu pieņemta, jo šādā gadījumā atbildei uz prejudiciālo jautājumu nebūtu ietekmes uz lietas iznākumu (konkrētajā lietā gan kasācijas sūdzība tika pieņemta, tādēļ valsts nevar atsaukties uz to, lai pamatotu ECK 6. panta pārkāpuma neesamību).

No kāzusa izriet, ka ne pirmās instances tiesa, ne kasācijas instance nav sniegusi motivāciju atteikt lūgumu uzdot prejudiciālo jautājumu. Ņemot vērā ECK 6. panta ciešo saistību ar EST judikatūru, secināms, ka pirmās instances tiesas atteikums bez motivācijas vēl neveidotu ECK 6. panta pārkāpumu.

Attiecībā uz kasācijas instanci kāzusā nav nekādu norāžu par īpašajiem apstākļiem, kas šīs instances atteikumu bez pamatojuma joprojām ļautu uzskatīt par atbilstošu ECK 6. pantam, tādēļ secināms, ka šajā aspektā ir pieļauts ECT 6. panta pārkāpums.

Punktu sadalījums:

0 punktu	Studentam nav zināšanu par komponentē ietverto jautājumu
1 punkts	Atbilde satur būtiskas atziņas no ECT un EST judikatūras par tiesību uz taisnīgu tiesu principiem.
1 punkts	Students identificē nacionālo tiesu pienākumu motivēt atteikumu uzdot prejudiciālo jautājumu

5. Vai ECT savā nolēmumā var konstatēt Lietuvas likuma nesaderību ar ES Padomes Regulu? (2 punkti)

Atbilde uz jautājumu izriet no ECK noteiktā ECT jurisdikcijas tvēruma. Atbilstoši ECK 19. pantam ECT ir izveidota, lai uzraudzītu saistības, kuras valstis uzņēmušās ar ECK un tās protokoliem.

ECT judikatūrā nostiprināta atziņa, ka saskaņā ar ECK 19. pantu ECT vienīgais pienākums ir nodrošināt to saistību ievērošanu, ko uzņēmušās ECK dalībvalstis, un ECT nav kompetenta formāli lemt par atbilstību nacionālajiem tiesību aktiem, citiem starptautiskiem līgumiem vai ES tiesību aktiem (sk. tostarp *AVOTIŅŠ pret Latviju*, 99.-100.rindkopu).

Vienlaikus ECT var vērtēt, vai konkrētās lietas apstākļos izpildās Bosphorus prezumpcija par līdzvērtīgo tiesību aizsardzību, ko sniedz ES tiesību sistēma, tādējādi netieši vērtējot, vai nacionālo tiesu rīcība ir bijusi saderīga ar ES tiesībām.

Punktu sadalījums:

0 punktu	Studentam nav zināšanu par komponentē ietverto jautājumu
----------	--

1 punkts	Students pareizi skaidro ECK 19. panta tvērumu un to, ka ECT ir izveidota, lai nodrošinātu ECK ievērošanu, nevis lemtu par ES tiesību aktu piemērošanu vai nacionālo tiesību aktu atbilstību tiem
1 punkts	Atbilde atsaucas uz ECT judikatūru un skaidro, ka ECT var netieši vērtēt nacionālo tiesību un ES tiesību saderību, ja tas ir būtiski saistīts ar ECK 6. vai citu pantu piemērošanu.

10. (papildu) punktu var iegūt, ja students spēj plašāk paskaidrot jebkuru no jautājumiem komponentēm, tajā skaitā spēj padziļinātu argumentāciju pamatot ar starptautisko un pārnacionālo tiesu judikatūru vai valstu praksi.